

Lidt om Jens Rosings naturiagttagelser

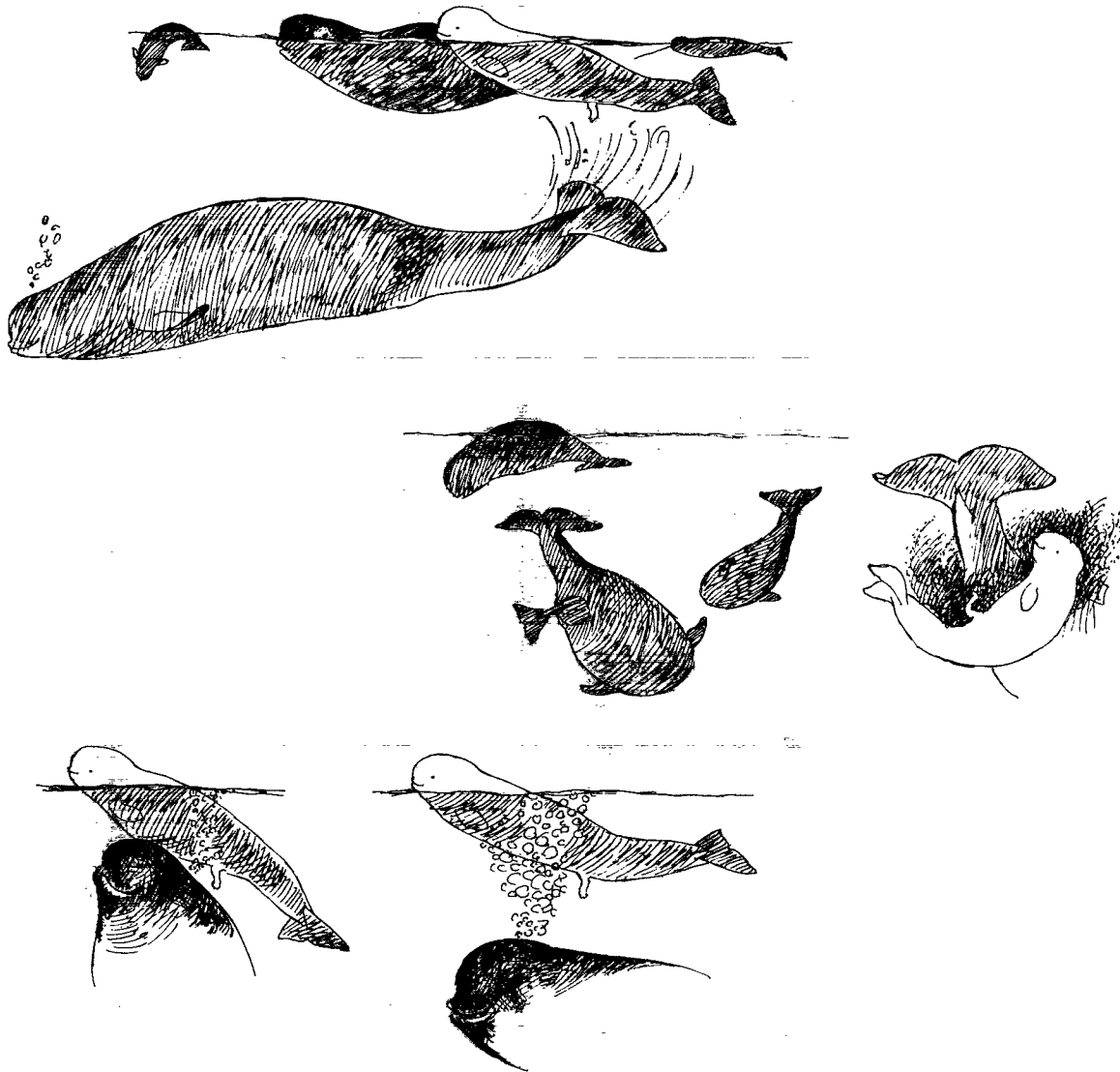
Af Morten Meldgaard

Her beretter Jens om Dorset-folkets foretrukne stegemetode. Tilhørerne er Claus Andreassen, Juaaka Lüberth og Øyvind Rosing. (Foto: Morten Meldgaard).

Rensdyrbøfferne sydede og spruttede. De befandt sig velindpakkede i en »seng« af fugtigt mos klemt inde mellem to flade glohede sten over et bål af dværgbirk, pil og revling. Vi sad sultne og betragtede Jens, der i malende vendinger beskrev

Dorset-folkets foretrukne stegemetoder på deres rensjagter i det vestgrønlandske indland. Vi var i tankerne manet 1000 år tilbage i tiden, og kun den krydrede duft af kogende mos og kød holdt tankerne fast i nutiden.

Fra fangeren Nikolaj Jensen, Kuvdlorssuak, fik Jens Rosing en meget smuk beskrivelse af en narhvalfødsel. I bogen »Havets Enhjørning« illustrerer Jens de spændende iagttagelser og lader dem ledsage af følgende tekst: »En dag, da Nikolaj havde lånt sin harpun ud til en anden fanger, tog han af sted på en lille hyggetur. Ikke langt fra kysten fik han øje på en hun-narhval i selskab med to unge hunner. Det var tydeligt, at noget var igang. Fostrets hale var at se, hunnen var ifærd med at føde, et stykke borte lå en kæmpehan med en lang tand udstrakt i vandskorpen. Dens vejrtrækning var næsten uhørlig, men der var ingen tvivl om, at den holdt et vågent øje med, hvad der skete. Den fødende hun var i bevægelse, foretog korte dykninger, og omkring hende vimsede unghunnerne. Så skete fødslen, alt i hurtigt tempo – der stod en sky af blod omkring hunnen. Da forløsningen var sket, gled moderen ind under den nyfødte unge, tog den på sit hovedes fedtpude og skød den op til overfladen. Et puf og ungen brød vandspejlet. Idet hovedet kom ovenvande, stak ungen i et vræl, af lyd fuldstændig som fra et nyfødt menneskebarn, der har fået et klask bag. Lungefunktionen var igang. Lidt efter sænkede moderen sig noget længere ned og holdt ungen oppe udelukkende ved at blæse bobler op under den. Den fødende hun afløstes nu af unghunnerne, skiftevis dykkede de ind under ungen og viftede kraftigt med halefinnerne for at holde den ovenvande. – Efter nogen tid roede Nikolaj tilbage til fangstlejren, en stor oplevelse rigere.« (Fra: Havets enhjørning: 38-39-40).

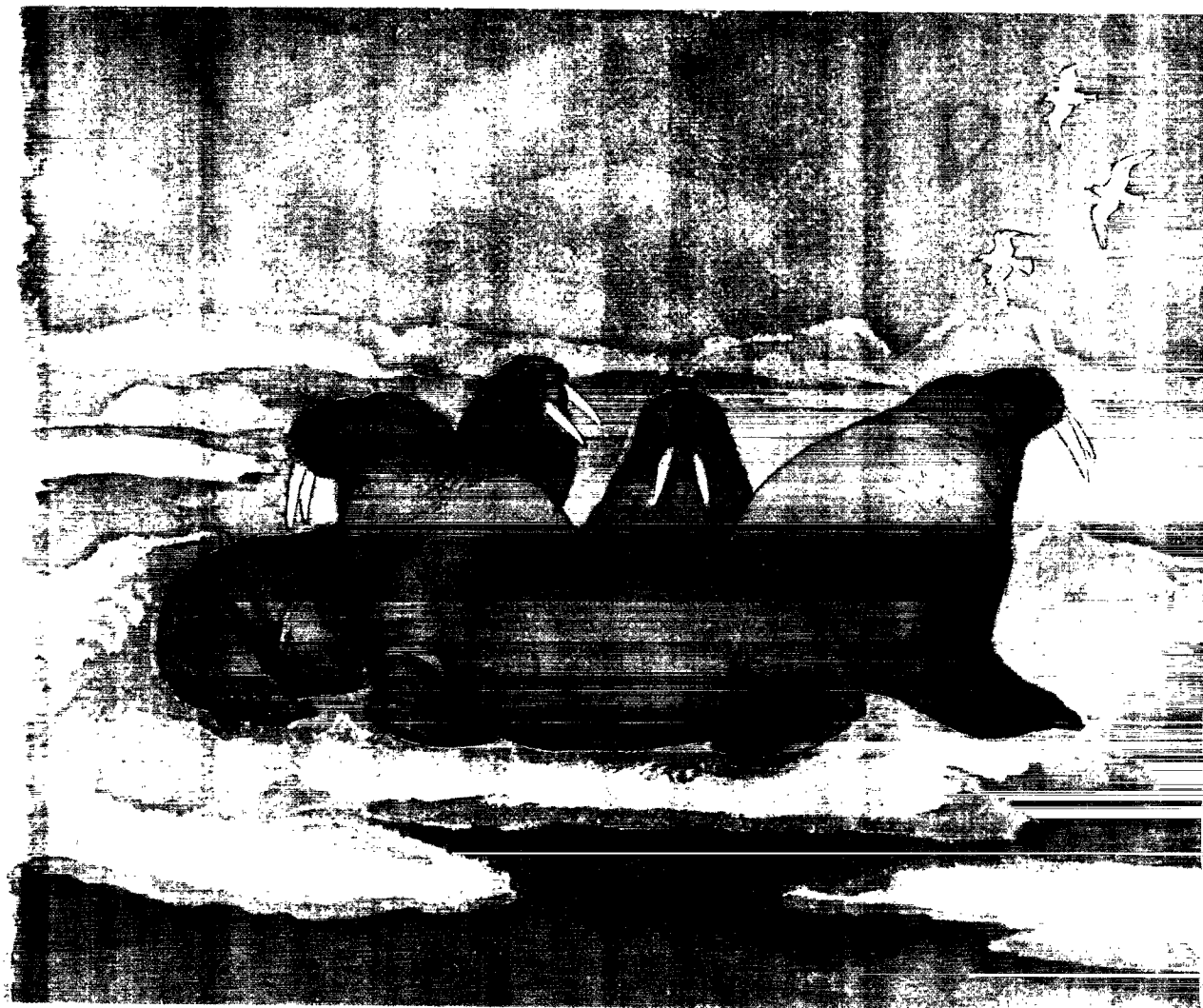
Jens og storfangeren Nikolaj i teltet i Melville Bugten. Knud Rasmussens Mindeekspedition 1979. Jens samler stof til »Havets enhjørning«. (Foto: Jørgen Meldgaard).

Jens forstår på bedste vis at give oplevelserne en ekstra dimension. Naturen, kulturhistorien og den velmagende mad anrettes på ny og overraskende måder og bibringer på flere planer deltagerne en forståelse af sammenhæng og helhed.

Da jeg, i forbindelse med herværende historie, ville trænge lidt dybere ind i Jens' univers, søgte jeg hans bøger på mine reoler. De var der ikke: »Himlen er lav«, »Havets Enhjørning«, »Ting og Undere« m. fl. Jeg har foræret dem bort. På jagt efter en rigtig god gave til gæstende zoologer har jeg ofte grebet en af Jens' gode bøger. For her er der føde for tan-

ken. Her bringes spændende kilder sammen, og zoologien belyses på inspirerende vis.

Bogen »Havets Enhjørning« illustrerer meget vel, hvorledes Jens formår at kombinere egne erfaringer og observationer med bl. a. fangernes iagttagelser, data fra museernes samlinger og oplysninger fra gamle historiske kilder og fra nutidige artikler. På det grundlag skabes en levende og ofte detaljeret skildring af narhvalens kultur- og naturhistorie. Jens' skarpe iagttagelsesevne parret med stor indlevelse giver os her en ny og forfriskende indsigt i narhvalens dagligliv.

De har opdaget os, de fire hvalrosser på isflagen. Jens lader dyrene observere os, men samtidig er der ikke tvivl om, at der sidder nogle gode bøffer på tykhuderne. (Akvarel 1984).

Den dragende flok

Jens kender rensdyret og dets sjæl bedre end de fleste. Rensdyrvogter i Norge i 1950, sidenhen renavler ved Itinnera i Godthåbsfjorden og jævnt hen renjæger i det vestgrønlandske indland. Det er mange års liv med rener, der har givet Jens en erfaring og indsigt, som bl. a. jeg selv har haft glæde af at kunne trække på.

I 1978 udgravede Jørn Berglund, Bjarne Grønnow og jeg selv renjægerbopladsen Aasivissuit nord for Sdr. Strømfjord.

Samtidig registrerede vi de kilometerlange varderækker, der strakte sig ud fra bopladsen, og de mange stensatte skydeskjul i området. Det kunne være svært at skabe mening i de mange og ofte komplicerede fangstanlæg, og mange spørgsmål meldte sig: Hvordan ville renerne reagere overfor de menneskelignende varder? Hvilken »flugtrute« ville de tage? Hvorfor var det nødvendigt med netop den tæthed af varder?

Vi diskuterede ofte disse og mange andre spørgsmål med Jens, og det slog aldrig fejl, at vi fik pustet nyt og spændende liv i de århundreder gamle fangstanlæg. Men det var ikke kun i teorien, at Jens bidrog til udforskningen af renjægerbopladsen Aasivissuit. På en visit i 1978 fandt han, kravlende på alle fire på skråningen nær bopladsen, små afslag af den grønlandske skiffer killiaq. De eneste spor vi har af Saqqaq Kulturens rensdyrjægere i dette område.

En udpræget næse for at finde de ofte

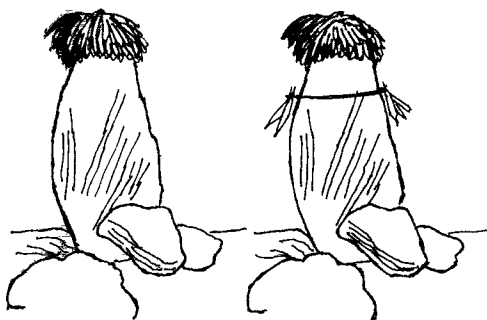
næsten usynlige spor efter tidligere fangerkulturer i Grønland har Jens altid haft. En sjælden fornemmelse for hvor det har været godt at bo, og for hvor fangstdyrene har været mest tilgængelige, har ført til vigtige arkæologiske fund som f.eks. Saqqaq Kultur bopladsen ved Itinera og vardesystemerne på Qoorut Nunaat.

Om fuglemarv og hundeprop-pistoler

Under udgravningerne af Saqqaq-Kultur bopladsen Qeqertasussuk i Disko Bugt

Rensdyret har fået en fremtrædende plads i Jens' naturskildringer. Her en rekonstrueret forhistorisk drivjagt på norsk vildren. (Fra: Den dragende flok, 1954).

Nær renaverstationen ved Itinnera fandt Jens gamle drivjagtsystemer, hvor menneskelignende varder var blevet brugt til at skræmme vildrenerne derhen, hvor jægerne kunne fange dem. Varden her blev fundet med »paryk« af græstørv, og nedenfor fandtes rygesvingfjer som i rekonstruktionen til højre er tolket som »arme« på varden. (Fra: Palæoeskimoisk Forskning i Grønland, 1988).

stødte vi flere gange på fugleknogler, der var stukket ind i hinanden. Ofte var det malle-mukkens underarmsknogler, der drejede sig om. Vi foreslog, at der var tale om, at den tynde knogle blev brugt som en »marvskubber«, der hjalp den velsmagende og nærende marv på vej gennem den tykkere knogle. Men Jens havde en anden forklaring. Der var helt klart tale om en hundeprop-pistol. Sådan nogen havde han brugt som barn i Ammassalik, og de var meget effektive.

Under et efterfølgende middagsselskab trak Jens en rekonstruktion af hundeproppistol frem. Den var lavet af underarmsknoglerne fra en gås. Ledenderne var skåret af og skafterne fint polerede. To stykker serviet blev afrevet og gennemtygget. Det ene stykke blev proppet godt ind i den ene ende af den tykke knogle, mens det andet blev sat som en prop i munden af knoglens anden ende. Den tynde knogle blev så stukket

ind i den tykke, og »pistol« rettedes mod målet. Et raskt slag på den tynde knogle skaber så kompression mellem de to propper, og den yderste farer ud med voldsom fart. Der blev hurtigt mangel på servietter, og jeg var blevet overbevist om pistolens funktionsduelighed – men jeg tror nu stadig, at en del af de meget små og spinkle »sammenstukne fugleknogler« vi har fundet også kan have en anden forklaring.

Selvom hundeproppistol hører til i den mere kuriøse ende af zoologien, så giver den alligevel en fornemmelse af Jens' bredde og store interesse for både det store og det små i tilværelsen. Med en kombination af praktisk erfaring, faglig viden og kunstnerisk skaberkraft har Jens beriget vor viden om Grønlands natur og dyreliv.

På den 4000 år gamle boplads Qeqertasussuk i Disko Bugt blev der udgravet flere »sammenstukne fugleknogler«. Jens havde, som i så mange andre tilfælde, hvor vanskeligt forklarlige fænomener dukker frem, en god forklaring: Der var tale om en »hundeproppistol« (se tekst for uddybning). (Foto: Morten Meldgaard).